

Bc. Vojtěch Peksa
Středověké osídlení středního Poohří
oponenský posudek diplomové práce

Diplomová práce Bc. Vojtěcha Peksy představuje další krok v jeho nadějně cestě, směřující k aktivní odborné a vědecké činnosti na poli archeologie středověku. Celkem 165 stran textu a 238 obrázků, fotografií, mapových výřezů, plánové dokumentace atd. představuje přesvědčivý výsledek nepochybně intenzivní práce, kterou věnoval problematice středověkého osídlení středního Poohří, s těžištěm ve sledování transformačních procesů, jež vedly k proměně raně středověké společnosti ve vrcholně středověkou ve významné oblasti severozápadních Čech.

Struktura práce je promyšlená, jednotlivé části textu na sebe logicky navazují. V tomto ohledu mám jedinou výhradu spíše formálního charakteru. Mně i mým spolužákům v prosemináři bylo zdůrazňováno, že úvod a závěr odborné práce se neoznačuje pořadovými čísly. Z tohoto úhlu pohledu pokládám za vlastní úvod Peksovy diplomové práce text na s. 8-9. Následující přehled dosavadního studia problematiky na s. 9-13 bych pak pokládal již za první samostatnou kapitolu práce a na druhou bych povýšil podkapitolu věnovanou problematice studia přírodního prostředí, která je ostatně poměrně rozsáhlá (s. 13-48). Právě tuto kapitolu hodnotím jako velmi zdařilou, diplomant dokázal výstižně popsat jednotlivé problémové okruhy, prokázal velmi dobrý vhled do spektra vědeckých disciplín, zejména přírodovědného charakteru, které se na studiu problematiky podílejí, a v neposlední řadě zde prezentuje i vlastní, zatím samozřejmě dílčí, výsledky studia říčních a potočních niv. Snad pouze hned v úvodu této části textu zapracoval nějaký zlý šotek (s. 13): při pohledu z Řípu k severu a k severozápadu by Vojtěch Peksa neviděl nic z toho, co popisuje, protože by stál k této části krajiny otočen zády. A o kousek dále vnesl zmatek do nadmořských výšek Chomutovské a Žatecké pánve (s. 14), když v prvním případě uvedl rozmezí 250-800 m, ve druhém 350-380 m. Na s. 40 se pak vloudila pravopisná chyba v přičestí minulém – hradiště musela!

Další část textu (s. 48-74) věnoval diplomant studiu keramiky, která zůstává vzhledem ke svému rozšíření hlavní oporou relativní chronologie jednotlivých sledovaných archeologických situací a souborů nálezů. Souhlasím s jeho názorem, že rozčlenění nálezů keramiky (povětšinou pouhých fragmentů) do mnoha tříd na základě pouhého vizuálního vjemu je málo spolehlivé a subjektivní. On sám tudíž v podstatě pracoval s klasifikací nálezů do dvou základních skupin keramiky raně středověké, tj. skupiny „šedé“ keramiky a skupiny keramiky „slídnaté“ a do poloviny 13. století řadí nástup keramiky vrcholně středověké, projevující se v severozápadních Čechách nástupem světlé, červeně malované keramiky, ale sám zahrnul do své práce také nález z tvrziště Tlestky u Rakovníka, kde konvice se třmenovým uchem a trubkovitou výlevkou spadá do kategorie šedé, redukčně vypalované keramiky (tzv. blaugraue Ware v němčině).

Vojtěch Peksa pak také definuje své pojetí termínů pozdně hradištní keramika, do níž zahrnuje produkci keramiky technologicky kontinuální s předchozí mladohradištní keramikou až do poloviny 13. století, označení keramika hradištní tradice pak ponechává produkci, která přetrvává souběžně s technologicky novými skupinami vrcholně středověké keramiky minimálně do konce 13. století.

Dnes se už dlouho studiu keramiky konkrétně nevěnuji, budu-li vycházet ze svých dřívějších zkušeností, nabytých především výzkumy v Mostě a Děčíně, pak se domnívám, že přinejmenším v severovýchodní části Podkrušnohoří bylo možné rozlišit pozdněhradištní keramiku druhé poloviny 12. až počátku 13. století, která je skutečně kontinuálním pokračováním staršího vývoje a termín keramiky hradištní tradice jsme používali ve smyslu závěrečného horizontu produkce technologicky tradiční keramiky pro období přibližně druhé čtvrtiny 13. století, kdy se tato keramika vyráběla pro nově vznikající lokační města

v masovém měřítku, došlo ke zjednodušení výzdoby hrnců, která se omezovala pouze na rytou šroubovici na plecích, i jejich samotného vytváření (viz tzv. deriváty kalichovitých okrajů). Vedle toho se ovšem objevily nové keramické formy – lahve se čtyřlaločným ústím, zvonovité poklice-misky, tyto soubory také někdy již obsahovaly keramické miniatury ze světlé jemně plavené hlíny (tzv. Pfeffenton) bez výzdoby, s výzdobou červenou malbou nebo opatřené oboustrannou glazurou, signalizující již nástup nových výrobních technologií vrcholného středověku. Sem patří – dle mého názoru – jednoznačně např. diplomantem uváděný soubor ze zemnice se vstupní šíjí z lokality Louny, Jateční ulice, u něhož nevidím jediný důvod, proč jej datovat až do druhé poloviny 13. století. Podstatné pro oblast severovýchodního Podkrušnohoří (konkrétně pro Most, Ústí nad Labem, resp. dále na severovýchod i pro Děčín či Českou Lípou, je, že okolo poloviny 13. století tam začaly pracovat hrnčířské dílny vyrábějící masově světlou červeně malovanou keramiku (podařilo se je doložit záchrannými výzkumy v Mostě, Ústí nad Labem a v České Lípě, ale i Levíně). Nástup tohoto technologicky nového zboží byl natolik rasantní, že tím byla starší keramická produkce rychle vytlačena, např. v Děčíně, na Mariánské louce, městské lokaci z přelomu druhé a třetí třetiny 13. století, byla již ona keramika hradištní tradice přítomna jen zcela marginálně. Pro posouzení situace v oblasti středního Poohří bude zásadně důležitý vývoj produkce keramiky v Kadani či Žatci, jak se jeví na základě již delší dobu probíhajících výzkumů. O tom ale vím jen málo, budu rád, pokud se toho dozvím více třeba právě na Peksově obhajobě. Zajímavá a jistě důležitá je otázka rozlišení výrobních okruhů keramiky, zasahujících svou produkcí na území, které diplomant sledoval, ale je zřejmé, že v tomto ohledu lze zatím vyslovovat jen velmi opatrné soudy (a kvituji pozitivně, že V. Peksa je si toho dobře vědom a nepouští se do nepodložených spekulací).

S velkým zájmem jsem četl následující kapitolu věnovanou krajinným sondám (s. 75-129). Autor zde dle mého soudu velmi zdařile kombinuje informace získané prostřednictvím hmotných pramenů archeologických, údaje pramenů písemných či kartografických a přihlíží i k dochovaným stavebním památkám. Příkladná je v tomto ohledu sonda věnovaná osídlení v povodí Hasiny, kde bych asi upozornil jen na skutečnost, že údaj o Bohuslavovi, synu Radima *de Spelunca*, vystupujícím roku 1226 jako svědek na listině Přemysla Otakara I. pro Doksany (CDB II, č. 286, s. 286), by mohl být vztahován na ves Brloh. Záslužné je zpracování dokladů, získaných v průběhu dlouholetých záchranných aktivit mostecké expozitury ARÚ v povodí Lužického potoka a v zázemí Kadaně. Neméně zajímavá je kapitola věnovaná Vroutku (na s. 107 se nakumulovalo více překlepů: Upustit místo správného Opustit, doporučuji užít raději srovnej *Kuča*, poddanského). A konečně, jsem samozřejmě rád, že kolega Peksa navázal na výsledky mého studia tzv. mašťovského újezdu a rozšířil záběr také o Valečsko.

Poslední kapitola práce je rozčleněna na podkapitoly věnované pohřebišťům a hřbitovům, případně i pohřbům uvnitř kostelů, opět s řadou cenných postřehů (s. 130-140), dále se diplomant věnuje poznatkům o podobě raně a vrcholně středověkých vesnic (s. 140-149). Střízlivě a kriticky přitom hodnotí mj. výpovědní schopnost povrchových sběrů.

Závěr (s. 149-150) shrnuje stručně výsledky práce, o tom, že by neměl být číslován jako kapitola, jsem se již zmínil. Zbytek textu představuje soupis použitých pramenů a literatury, který je svým rozsahem přesvědčivý, po formální stránce pak velmi dobře zvládnutý. Pokud jde o bohatou přílohovou část práce, nezbyvá mi než chválit autorův výběr dokumentace převzaté i kvalitu dokumentace jím přímo pořízené.

Práci Vojtěcha Peksy hodnotím jako **výbornou** a jemu i jeho vedoucímu práce blahopřeji.